

לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

ועדת חקיקה (פלילי)

יו"ר הוועדה:

עו"ד טל גבאי – יו"ר מנהל
פרופ' יניב ואקי, עו"ד
ד"ר נחשון שוחט, עו"ד
עו"ד טליה גרידיש
עו"ד אדיר בן לולו

ת"א, ט"ו באייר, תשפ"ה
13/5/2025
סימוכין: 04109325

לכבוד,

ח"כ שמחה רוטמן

יו"ר ועדת חוקה, חוק ומשפט
כנסת ישראל;

מכובדי,

הנדון: נייר עמדה מטעם לשכת עורכי הדין בישראל

בקשר להצעת חוק נוכחות עורך דין בחקירת אוכלוסיות שונות (תיקוני חקיקה) (הוראת

שעה), התשפ"ה-2025

אנו מתכבדים להגיש בזאת נייר עמדה מטעם ועדת חקיקה (פלילי) של לשכת עורכי הדין בישראל ("לשכת עורכי הדין" או "הלשכה") בקשר להצעת החוק שבנדון.

אנו מודים לכם על האפשרות להביא הערותינו להצעה בפני חברי הוועדה הנכבדה, ונשמח לעמוד לרשותכם בקשר לכל שאלה.

א. כללי – תמצית עמדתה של לשכת עורכי הדין

1. לשכת עורכי הדין מברכת על תזכיר החוק שבנדון, בראי תכליותיו המוצהרות: הקטנת הסיכון להודאות שווא לנוכח הפערים העצומים, בכוח ובמידע, שקיימים בשלב החקירה הפלילית, ולנוכח החשש המוגבר להודאות שווא של קטינים ואנשים עם מוגבלות שכלית ונפשית הנחקרים במשטרה כחשודים. הסדרה חוקית של הזכות לנוכחות סניגור בחקירות של חשודים אלו הוא מהלך חשוב ונחוץ.
2. יש להדגיש שהצעת החוק הנוכחית, שמתמקדת בהסדרת הזכות לנוכחות סניגור בחקירות של קבוצה מצומצמת בלבד של חשודים – חשודים המשתייכים לאוכלוסיות שמועדות יותר לוויתור על זכויותיהם או פגיעה בהם, להשפעה של סוגסטיה ושל שיטות חקירה מטעות, להישבר בחקירה ולהודאות שווא – מהווה מהלך צר בהשוואה לחלופות אחרות שנבחנו. הצעת החוק מכירה בצורך בהגנה על חשודים חלשים, שהיא בבחינת "המינימום ההכרחי" שלגביו גובשה הסכמה רחבה בקרב הגורמים המקצועיים (כמפורט בדעת הרוב בדו"ח

לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

- הביניים השלישי של הוועדה הציבורית למניעת הרשעות שווא בראשותו של כב' השופט בדימ' פרופ' יורם דנציגר (להלן: "ועדת דנציגר").
3. בטרם גיבוש המלצותיה, ועדת דנציגר פנתה אל לשכת עורכי הדין וביקשה לקבל עמדתה המפורטת בסוגיה הרחבה יותר של נוכחות סניגור בחקירות פליליות (ככלל רחב, בחקירות של חשודים באשר הם). בשנת 2022 הוגשו לוועדת דנציגר שני ניירות עמדה מפורטים מטעם לשכת עורכי הדין.¹ ככל הנדרש, נשמח להעמיד ניירות העמדה המפורטים שהוגשו מטעם לשכת עורכי הדין לרשותם של חברי הוועדה והיעוץ המשפטי לוועדה.
4. בצד תמיכתה של לשכת עורכי הדין בחלקה העיקרי של הצעת החוק – עיגונה בחקיקה של זכות לנוכחות סניגור בחקירות של קטינים ושל אנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית הנחקרים במשטרה כחשודים – אנו מוצאים בעייתיות רבה בחלק מסעיפי ההצעה, המיועדים להסדיר את אופן מימושה של הזכות ואת הכללים שיחולו על הנוכחות של הסניגור בחקירה (להלן גם: "מודל ההשתתפות של הסניגור"). חשוב להדגיש כי נוכחות הסניגור בחקירה איננה מטרה בפני עצמה. היא קשורה באופן הדוק לרצון לחזק את ההגנה על זכויותיהם של החשודים במסגרת החקירה, בעיתוי הרלוונטי ביותר. בכך, נוכחות הסניגור עשויה לשפר את הליך החקירה, להבטיח הגינותה של החקירה ולמנוע מחלוקות מיותרות בהמשך ההליך.
5. לאור תכלית זו, בזמן שלשכת עורכי הדין לא תמכה ואינה תומכת במודל של "השתתפות אקטיבית" של הסניגור בחקירה, אנו חוששים מפני הטלת מגבלות חמורות מדי על יכולתו של הסניגור לקיים את חובתו המקצועית ולסייע למימוש זכויותיו החוקתיות המוכרות של החשוד. כמו כן, אנו מסתייגים מהוראות הנכללות בנוסח הנוכחי של הצעת החוק, המטילות חובות על הסניגור, באופן שאינו מתיישב עם תפקידו החיוני, עם חובותיו כלפי הלקוח, ועם יכולתו לממש את ההגנה על זכויותיו של החשוד על-פי שיקול-דעתו המקצועי.
6. בעניין זה, הצעת החוק מציעה הסדרה שמצמצמת את יכולת ההשפעה של הסניגור גם מעבר להמלצות של ועדת הרוב בוועדת דנציגר, והיא מעלה חשש לפגיעה בזכויות חוקתיות, בכללן האפשרות לממש את זכות השתיקה ואת זכות ההיוועצות עם סניגור בשלבים שונים לאורך החקירה, וחסיון עורך-דין לקוח.
7. בנוסף לכך, הצעת החוק מחריגה מכלל נוכחות הסניגור פעולות חקירה המתבצעות מחוץ לתחנת המשטרה (לעתים לפני שהחשוד מובא לתחנת המשטרה) שבחלק מהן דווקא טמון סיכון גבוה במיוחד לפגיעה בזכויות נחקרים ולהודאות שווא. אנו סבורים כי הגבלתה של הזכות לנוכחות סניגור לחקירה המתנהלת בתחנת המשטרה בלבד היא טעות, במיוחד בראי תכליתה של ההצעה.

¹ את לשכת עורכי הדין ייצגו בדיוני ועדת דנציגר בנושא זה ראש הלשכה דאז עו"ד אבי חימי, ויו"ר משותף של ועדת חקיקה (פלילי) ד"ר נחשון שוחט, הח"מ. נייר עמדה ראשון: "הצגת עמדת לשכת עורכי הדין בישראל בהתייחס לסוגיית ההסדרה של הזכות לנוכחות סניגור בחקירתו של חשוד" הוגש לוועדה ביום 31.8.2022. נייר עמדה שני: "התייחסות לשאלות של חברי הוועדה בעקבות נייר העמדה שהוגש מטעם לשכת עורכי הדין" הוגש ביום 3.10.2022.

לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

8. בהתאם לכך, נייר עמדה זה כולל שלושה חלקים. **בחלק א'** נפרט הנימוקים העיקריים בסיס החלטתה של לשכת עורכי הדין לתמוך בהצעת החוק, כהוראת שעה. **בחלק ב'** נציג, בתמצית בלבד, את עיקרי עמדת לשכת עורכי הדין שהוצגה בפני ועדת דנציגר. נבהיר כי הצעת החוק הנוכחית מהווה צעד ראשון, מוצדק ונחוץ, אך גם צעד שאינו ממצה את הדיון הנחוץ בתיקוני חקיקה הדרושים לשיפור ההגנה על זכויות חשודים בשלב החקירה, בכלל זה באמצעות הרחבת חובת התייעוד, הבטחת זכות ההיוועצות האפקטיבית לאורך כל שלבי החקירה, וזכות לנוכחות של עורך דין (בחקירות של חשודים באשר הם) למצער במספר נקודות קריטיות לחקירה. **בחלק ג'** נפרט אודות מודל ההשתתפות הרצוי של סניגור הנוכח בחקירת חשוד, אותו אנו מכנים כ"**מודל השתתפות רכה**", ונפרט הערות והסתייגויות בהתייחס לסעיפים מסוימים להצעת החוק הממשלתית.

חלק א' – נימוקים בתמיכה לעיגונה של הזכות לנוכחות סניגור בחקירות של קטינים ונחקרים מאוכלוסיות מוחלשות

9. בעמדתה בפני ועדת דנציגר, הדגישה לשכת עורכי הדין כי הסוגייה של נוכחות סניגור בחקירות של כלל החשודים היא סוגיה מורכבת, מעוררת התלבטות ושנויה במחלוקת. דיונים מפורטים שקיים הפורום הפלילי בלשכת עורכי הדין בסוגיה העלו שאין דעה אחידה בקשר לשאלה, גם בקרב סניגורים. מצד אחד, היתרונות הפוטנציאליים של נוכחות הסניגור הם משמעותיים מאד. נוכחות הסניגור עשויה לתרום תרומה חיונית לצמצום פערי הכוחות העצומים בחקירה, להרתיע מנקיטת דרכי חקירה שיש בהן בכדי להטעות את החשוד, לערער את בטחונו או לפגוע בזכויותיו ובחקר האמת. מצד שני, הועלו גם חסרונות וחששות, לרבות, בין היתר, חשש מ"ירידה של עורכי הדין לזירה" באופן שעלול להפוך אותם צד למחלוקת, ואף לעדים בהליך; חשש לפיו ככל שנוכחות הסניגור תוגבל לנוכחות פאסיבית לחלוטין ולרישום הערות, היא עלולה לפעול לחובתו של החשוד, בכך שלא יינתנו הכלים האפקטיביים להשפיע על מהלך החקירה בזמן אמת, ותיחסמנה טענות בקשר לאופן ניהול החקירה בהמשך ההליך; ועוד.

10. ההתלבטות בנוגע לעיגונה של הזכות לנוכחות סניגור בחקירות של כלל החשודים, באשר הם (למצער בנקודות מסוימות וקריטיות במהלך החקירה) מחייבת דיון משמעותי, החורג מגדרה של הצעת החוק הנוכחית. עם זאת, המהלך שבמרכזה של הצעת החוק הנוכחית – קרי, עיגונה של הזכות לנוכחות סניגור בחקירות של חשודים מקבוצות אוכלוסיה מיוחדות המועדות יותר להודאות שווא – הוא מהלך חשוב מאין כמותו, שבו לשכת עורכי הדין תמכה לאורך כל הדרך (ללא קשר להתלבטות בקשר לסוגיה הרחבה יותר).²

11. **כאשר מדובר בחשודים המשתייכים לאוכלוסיות מועדות כגון קטינים וחשודים בעלי מוגבלות נפשית או שכלית, האיזון החוקתי ומאזן השיקולים הכללי משתנים, לנוכח**

² עמדה זו הובהרה בניירות העמדה שהוגשו מטעם לשכת עורכי הדין לוועדת דנציגר.

לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

12. ממצאים מובהקים שעולים פעם אחר פעם במחקרים אודות הגורמים להרשעות שווא. בהתייחס לחשודים מקרב אוכלוסיות אלו, יש לראות את הזכות לנוכחות סניגור כחלק מהגרעין הקשה של המחויבות להגן על חפים מפשע מפני הרשעות שווא, "במובן החזק".³ החקירה הפלילית היא סיטואציה קיצונית שבה קיים פער כוחות מובנה בין החוקרים לבין החשוד. החשוד מנותק מסביבתו. הוא נתון למרותם של החוקרים. לעתים קרובות הוא פוחד ומבוהל, וגם מבולבל. חשודים רבים אינם מודעים לזכויותיהם. החשוד ניצב בפני חוקר או חוקרים מנוסים, שלהם גישה חד-צדדית למידע ולראיות, והמפעילים טכניקות חקירה שונות. פער הכוחות הוא כפול ומכופל כאשר מדובר בחוקרים קטינים או בעלי מוגבלות שכלית ונפשית. מצב זה מייצר סיכון משמעותי לפגיעה בזכויותיהם של נחקרים ולהודאות שווא בחקירה.
13. על פי נתוני "פרויקט החפות" בארצות הברית, **בערך ב-28% מהרשעות השווא המובהקות** (הרשעות לגביהן חפותם של הנאשמים הוכחה בדיעבד באמצעות ראיית DNA), ההרשעה התבססה, בין היתר, על הודאת שווא של הנאשם. **בכמעט מחצית מהמקרים הללו**, הנאשמים היו קטינים או סבלו ממוגבלות נפשית בזמן חקירתם (זהו שיעור גדול באופן משמעותי משיעורים בקרב כלל החשודים). מקור נוסף המרכז נתונים המתייחסים ל-"Post conviction DNA exoneration cases" בארצות הברית מציין נתון לפיו כ-32% מהנאשמים שמסרו הודאות שווא היו קטינים מתחת לגיל 18; 22% היו חשודים בעלי מוגבלות שכלית (mentally retarded) וכ-10% אובחנו כחולים במחלת נפש.⁴
14. בחקירות של חשודים המשתייכים לקבוצות אלו נוצרים לעתים קרובות פערים משמעותיים בתקשורת ובהבנה (לרבות בהבנת החשדות) ביכולת של החשוד לבטא את עצמו וביכולת שלו לעמוד על זכויותיו על בסיס ייעוץ משפטי מוקדם. כאמור, המחקרים בנושא הודאות שווא מצביעים על שכחותן של הודאות שווא בקרב חשודים המשתייכים לקבוצות מוחלשות אלו, אם כתוצאה משבירת רוחם, אם מנטייה לרצות את החוקרים, ואם משכנוע שנוצר בסיבות יוצאות הדופן של מעמד החקירה ובהשפעה של אמרות מצד החוקרים כלפי החודשים (suggestibility), ומגורמים נוספים כיוצא באלו.
15. נחקרים המשתייכים לאוכלוסיות מוחלשות עשויים להיות פגיעים יותר (vulnerable) לשיטות חקירה אגרסיביות, לפיתוי והשאה מצד החוקרים, לאיומים וללחצים פסיכולוגיים המופעלים כלפיהם במהלך החקירה.⁵ למיטב הבנתנו, ההנחה של מועדות-יתר של חשודים

³ נחשון שוחט, החובה המוסרית והמשפטית להגן על חפים מפשע מבפני הרשעת-שווא: עיון ביקורתי-אנאליטי במחויבויותיה הנורמטיביות והפרוצדוראליות הנגזרות של מערכת המשפט (חיבור לשם קבלת תואר דוקטור, אוניברסיטת חיפה, מרץ 2015), עמ' 174-189. (בקישור: <https://dbisrael.co.il/pdf/533595344art1.pdf>)

⁴ ראו: <https://falseconfessions.org/fact-sheet>.
⁵ א. ויצטום י. מרגולין וא. לביא "הודאות שווא על רקע נפשי: רקע תיאורטי והשלכות מעשיות" רפואה ומשפט 39, Allison D. Redlich, Richard Kulish, R., & Steadman, H.J. "Comparing True and False : ; (2008) 147 Confessions Among Persons With Serious Mental Illness" *Psychology, Public Policy, and Law* (2011): "One of the most commonly cited dispositional risk factors is mental impairment (mental illness and mental retardation)" Willam C. Follette and Deborah Davis ; שם ;

לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

- מאוכלוסיות אלו למסור הודאות שווא חוזרת על עצמה בכל המחקרים שנערכו בהתייחס לתופעה של הודאות שווא במסגרת חקירות משטרה.
16. שכיחותן של הודאות שווא בקרב חשודים מאוכלוסיות אלו מציגה נתון מדאיג ביותר, עבור כל הגורמים המעורבים בהליך הפלילי (משלב החקירה ולאורך המשפט). לכן, אנו סבורים שקיימת מחויבות חברתית מן המעלה הראשונה ליתן מענה מיוחד לסיכונים המוגברים הקיימים באופן אינהרנטי בחקירות של חשודים מן האוכלוסיות הללו. מן הטעמים הללו, לשכת עורכי הדין תומכת בכל פה בעיגונה של הזכות לנוכחות סניגור בחקירות של חשודים מן האוכלוסיות האלה.
17. גם אנו סבורים כי נכון שהחוק יעבור כהוראת שעה המלווה במחקר. רצוי כי מדי שישה חודשים ייערך דיון בצורך בתיקונים לחוק, לרבות בהתייחס למודל ההשתתפות של הסניגורים ולמגבלות המוטלים עליהם, לאור לקחים שיעלו מהשטח. לאור חדשנות הנושא, בישראל, והעובדה כי מדובר בניסיון ראשוני, ראוי לדעתנו שמעת לעת ייבחן הצורך בתיקונים והתאמות לנוכח בעיות שיוצפו מהשטח, גם בתקופת התוקף של הוראת השעה.

ב. עיקרי המלצות לשכת עורכי הדין בניירות העמדה שהוגשו לוועדת דנציגר

כ"קריאת כיוון" לנציגי הממשלה והכנסת

18. הדיון החשוב בהצעת החוק הממשלתית, שעליה לשכת עורכי הדין מברכת כצעד ראשון ונחוץ, מהוה גם הזדמנות לקרוא לדיון נרחב יותר בסוגיית פערי הכוחות בחקירה, ובתיקוני חקיקה נוספים שרצוי כי הכנסת תשקול, גם מעבר להצעה הנוכחית.
19. בשנת 2022 נעתרה לשכת עורכי הדין להזמנה מכ'ב' השופט דנציגר להציג עמדה מפורטת בנושא נוכחות סניגור בחקירות של חשודים באשר הם (זכות המוכרת, במודלים שונים, ברובן של המדינות הדמוקרטיות) ובנושאים הקשורים לכך.
20. לשכת עורכי הדין הציגה עמדה שלא דגלה, בהכרח ובשלב זה, בעיגונה של זכות לנוכחות של סניגור בחקירות של כלל החשודים ולאורך כל שלבי החקירה. חלף זאת, לשכת עורכי הדין העלתה המלצות לתיקוני חקיקה נדרשים בקשר ישיר לתכלית של צמצום פערי הכוחות בחקירה, שיפור ההגנה על זכויותיהם של נחקרים והקטנת הסיכון להודאות שווא.
21. **עמדתה של לשכת עורכי הדין בפני ועדת דנציגר התמקדה בנושאים העיקריים הבאים:**
- (א) יש לעגן בחקיקה ובתקנות כללים מפורשים וברורים יותר המבטיחים את המימוש המלא של זכות ההיוועצות עם עורך דין, ובנוגע לחובת האזהרה של חשודים, באופן ברור ומפורש.
- (ב) יש לעגן הוראות להבטחת קיומם של תנאים סבירים למימושה של זכות ההיוועצות לפני החקירה ובמהלכה. הלשכה הדגישה חשיבות התנאים למימושה של "זכות היוועצות אפקטיבית" של עצורים לאורך החקירה כולה (מדי יום).

"Mental Health and False Confessions" (University of San Francisco Law Research Paper No. 2017-16, : October 2017)

לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

ג) לשכת עורכי הדין המליצה לקבוע נקודות וסוגי נושאים מסוימים במסגרת חקירה פלילית, שבהן תהיה זכות לנוכחות סניגור בחקירה. מדובר בנקודות שבהן ישנה משמעות רבה ולעתים קריטית לפער הכוחות והמידע שבין הצדדים, ואפשרות לפגיעה בזכויותיהם של החשודים (בין היתר: שלב אזהרת החשוד ופירוט החשדות; מצבים בהם מתבקשת "הסכמה מדעת" של החשוד, כגון לפעולות חיפוש; פעולות חקירה כגון ביצוע שחזור, הטחת תוצאות נטענות של בדיקות פורנזיות וכד'; מצבים בהם מתעוררת טענה לתחולת חסיון עו"ד-לקוח; כאשר מדובר בחשוד שאינו דובר השפה העברית (בפרט בשלב תחילת החקירה)).

ד) הרחבת החובה לתייעוד חזותי מלא של חקירות (בהתחשב באמצעים הטכנולוגיים הקיימים היום ועלותן הנמוכה של הקלטות).

ה) כאמור, עמדתה של לשכת עורכי הדין בפני ועדת דנציגר הייתה כי יש להכיר בזכות לנוכחות רציפה של עורך הדין לאורך כל החקירה של חשודים בעלי מוגבלות שכלית או נפשי ובחקירה ושל קטינים.

22. בנייר העמדה המשלים שהוגש לוועדת דנציגר, התייחסה לשכת עורכי הדין, לשאלה שהופנתה מצד חברי הוועדה בקשר ל"מודל ההשתתפות של סניגור – האם פאסיבית או אקטיבית" והציעה קווים לאפיון מודל רצוי של "השתתפות רכה" (מצומצמת ומוגבלת). לעיקרי הצעה זו נתייחס להלן, בהערות הקונקרטיות לסעיף הרלוונטי להעצת החוק הנוכחית.

ג. הערות והסתיוגויות כלפי סעיפים בהצעת החוק

23. בצד תמיכתה של לשכת עורכי הדין בעיקרה של הצעת החוק – עיגונה של הזכות לנוכחות עורך דין בחקירות של חשודים המשתייכים לאוכלוסיות מוחלשות – אנו מוצאים צורך להעלות בפני הוועדה הנכבדה הסתייגויות כלפי כמה מן ההוראות בהצעת החוק, המיועדות להסדיר את הכללים שיחולו על נוכחות של סניגור בחקירה. חלק מן ההערות שלהלן הן בגדר הצעות למחשבה נוספת ולשיפור, אך ישנן גם הערות שיורדות לשורש העניין וההגינות ממש, והתמיכה של לשכת עורכי הדין בהצעת החוק כרוכה באופן הדוק עם הצבעה על תיקונים נדרשים, כמפורט להלן.

1.1. "מודל ההשתתפות" של הסניגור והגבלות על התערבות בחקירה

(סעיף 9ח1(ו) ו-ו(ח) לחוק הנוער + 16א(ז) ו-ו(ט) לחוק הליכי חקירה והעדה)

24. אנו מצטרפים להערות שהעלתה הסניגוריה הציבורית לפיהן ההוראה לפיה עורך הדין "לא יתערב, וכן לא יקליט ולא יתעד את מהלך החקירה" עלולה במצבים מסוימים לרוקן מתוכן את תכלית ההסדר, בפרט כשמדובר באוכלוסיות פגיעות, וכי גם בהיתן המודל של "סניגור

לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

סבילי", לכל הפחות יש לאמץ באופן מלא את ההסדר שהותווה במסגרת הצעת הרוב בוועדת דנציגר.⁶

25. אף מעבר לכך, אנו רואים חשיבות להציע לדון ב"מודל ההשתתפות הרכה" שהועלה בתשובתה של לשכת עורכי הדין לוועדת דנציגר. על פי מודל מוצע זה, נוכחות הסניגור תהיה פאסיבית ככלל. הסניגור לא יהיה רשאי להפריע לניהול החקירה או להשיב על שאלות בשמו של החשוד. עם זאת, יש להותיר בידי הסניגור האפשרות להסתייג בזמן אמת מפעולות הפוגעות בהוגנות החקירה או בזכויות החשוד, להעלות התנגדות לשאלות מסוימות או לדרוש הבהרתן, ואף לבקש לייעץ לחשוד היכן שהוא סבור שהחקירה פוגעת בזכויותיו. הכללים העיקריים שהצענו לאמץ הם אלו:

א) ככלל, המודל המוצע הוא של נוכחות פאסיבית. מומלץ לקבוע כי סניגור הנוכח בפעולת חקירה לא יהיה רשאי להתערב באופן ניהולה על ידי החוקרים (כל עוד היא מתנהלת כדין) ואף לא יהיה רשאי להשיב לשאלות החוקרים במקום מרשו.

ב) מומלץ לקבוע כי ראש צוות החקירה (או קצין בדרגת סני"צ ומעלה) יהיה רשאי, בהחלטה מנומקת בכתב, לשלול את הזכות לנוכחות הסניגור בחקירה אם נעשה בה שימוש כדי להפריע למהלך התקין של החקירה. בהחלטה כזו יידרש הקצין לתעד באופן מדויק ומלא את הנסיבות ואת הנימוקים לשלילת הנוכחות, והראיות לכך.

ג) הסניגור יהיה נוכח בחדר החקירות, או במקום בו מתבצעת פעולת החקירה המסוימת, ולא כמשקיף מחוץ לחדר.

ד) הסניגור יהיה רשאי להעלות באופן נקודתי כל טענה רלוונטית שעניינה פגיעה בזכויותיו של החשוד. ההסתייגות של הסניגור בזמן אמת תתועד. הסניגור יהיה רשאי לבקש לייעץ ללקוח בקשר לזכויותיו לנוכח התנגדות למהלך חקירה, ובקשה זו לא תידחה אלא בהחלטת ראש צוות החקירה, מנימוקים שיירשמו.

ה) הסניגור יהיה רשאי לדרוש כי סוגיה שבמחלוקת הנוגעת לזכויותיו של החשוד (כגון טענת חיסיון עו"ד-לקוח) תובא להכרעת בית המשפט. כל דרישה כזו תתועד.

ו) תמצית ההצעה היא מודל של השתתפות "רכה" המיועדת לאפשר ניהולה הרציף של החקירה, תוך מתן אפשרות להסתייג מפעולות הפוגעות בהוגנות החקירה או בזכויות החשוד בזמן אמת. מדובר במודל דומה למודל המיושם כיום בקשר לפעולות חקירה מסוימות, כגון מסדרי זיהוי.

⁶ דעת הרוב בוועדת דנציגר סברה כי יש לאפשר לסניגור להתערב במקרים חריגים שבהם "סבר כי החשוד אינו מבין את השאלה שהחוקר שואל אותו, במקרים שבהם סבר כי מצבו הגופני או הנפשי של החשוד אינו מאפשר את המשך החקירה, או במקרים שבהם סבר כי חוקר מפר את זכויות החשוד בחקירה כפי שנקבעו בחקיקה או בפסיקה. במקרים אלו יוכל הסניגור להתריע על הבעיה בפני החוקר והחוקר יתעד את הערת הסניגור בפרוטוקול החקירה, וזאת גם במקרים שבהם לא קיבל עת עמדת הסניגור" (עמ' 63-64 לדו"ח הביניים של הוועדה).

לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

27. בנוסף, יש להבטיח שנוכחות הסניגור תתיישב עם האפשרות לממש את הזכויות החוקתיות המוקנות לחשוד בכל מקרה, שהראשונות בהן הן זכות השתיקה, וזכות ההיוועצות. לכן, אנו סבורים כי הכרחי לקבוע שבקשה של החשוד או של הסניגור לקיום התייעצות (תחת חסיון עורך דין-לקוח) או המלצה של הסניגור לחשוד לעשות שימוש בזכות השתיקה – לא תיחשבנה להתערבות של הסניגור בחקירה.
28. אחד המאפיינים של חקירות חשודים קטינים וחשודים בעלי מוגבלות נפשית או שכלית הוא שהם מתקשים לעמוד בפני מרות ובפני לחצי החקירה. מהטעם הזה, רבים מהם מתקשים לממש את זכות השתיקה. זכות היסוד לאי-הפללה עצמית מאבדת מכוחה ביחס לחשודים אלו. לכן, אנו מציעים לכלול הוראה לפיה הסניגור יוכל להודיע ליחידה החוקרת כי החשוד בוחר לעשות שימוש בזכות השתיקה, ואם הודיע על כך, על היחידה החוקרת לכבד זאת ולא להמשיך בחקירתו.
29. **אנו מבקשים לראות הסתייגות זו כחלק בלתי-נפרד מעמדתה של לשכת עורכי הדין, שיש קשר הדוק בינה לבין התמיכה בהצעת החוק.**

ג.2. ההוראה בעניין איסור הקלטה, ורישום הערות על-ידי הסניגור, וחובת מסירת ההערות

לחקר

(סעיף 9ח9(ז) לחוק הנוער + 16א(ח) לחוק הליכי חקירה והעדה)

30. אנו מסכימים לכלל של איסור הקלטה.
31. **בכל הנוגע לרישום הערות על-ידי הסניגור במהלך החקירה, נדרשת הבחנה בין שני סוגים של רישום ושל תכנים.** הסוג הראשון הוא רישום של הערות על-ידי הסניגור לצורך מתן ייצוג וייעוץ משפטי אפקטיבי ומיטבי ללקוח. הסוג השני הוא רישום של הסתייגויות או טענות שמיועדים לתשומת לבם של החוקרים ולתיעוד של נושאים חריגים שעלו בחקירה, ושימור התיעוד בתיק החקירה עצמו. הצעת החוק, בנוסחה הנוכחי, אינה מכירה בהבחנה מהותית זו, ובכך היא עלולה להוביל לפגיעה קשה בזכויותיהם של חשודים, ולהצר את יכולת הפעולה של הסניגור בייצוג של לקוחו.
32. **אנו מתנגדים בתוקף להצעה להגביל את היכולת של הסניגור לרשום הערות כך שההערות תתייחסנה ל"אופן ניהול החקירה בלבד". יש להכיר בזכותו של הסניגור לתעד ברישומיו כל נושא הקשור לתוכן החקירה והייעוץ ללקוחו.** ממילא מותר לסניגור לתעד כל דבר הקשור לתוכן החקירה שהוא שומע מפיו של החשוד מיד לאחר החקירה, ואין סיבה להגביל כלי חשוב זה הנחוץ לצורך מתן ייעוץ משפטי אפקטיבי. רישומיו של הסניגור עשויים לכלול, הערות רבות שהוא רושם לעצמו, כתזכורת, לגבי נושאים חשובים שעלו בחקירה והמחייבים מחשבה והתייחסות או נקיטה בפעולות משפטיות, טענות משפטיות, וכיוצא בזה. מובן כי רישומים אלו של הסניגור מהווים חלק בלתי נפרד מביצוע תפקידו באופן מקצועי ויעיל, והם מחובתו, כך שלא הגיוני לאסור אותם. מובן גם שרישומים כאלו (מן הסוג הראשון) הם בהגדרה, רישומים חסויים בחסיון עו"ד-לקוח. אין חולק על כך שעל הסניגור מוטלת חובת

לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

סודיות בקשר למידע שהוא נחשף אליו במהלך החקירה (לרבות הרישום), בהתאם להקשר של החקירה ולהנחיות החוקרים, אך חובת הסודיות בקשר לנושאי החקירה (שחלה גם כאשר הסניגור אינו נוכח בעצמו אלא מתעדכן מפיו של מרשו סמוך לאחריה) אינה יכולה להצדיק איסור או הגבלה על רישום הערות של הסניגור לשימושו האישי (לצורך הייצוג) במהלך החקירה. עמדתנו היא שאין להגביל בשום צורה את הרישומים שרשאי הסניגור לרשום לעצמו ובוודאי שאין לחייבו למסור את הרישום שהוא עורך לחוקרים.

33. אשר לסוג השני של הרישום – הערות על אופן ניהול החקירה המובאות לתשומת לבם של החוקרים ולתיק בתיק – רישומים אלו הם בגדר רשות ולא חובה, ויש להותיר השימוש באמצעי זה לשיקול דעתו של הסניגור. חובת רישום עלולה לשמש לרעתם של חשודים, כמעין "השתק" או מניעות מהעלאת טענות שהסניגור לא העלה מיד בהזדמנות הראשונה, זאת כאשר לעתים הבעייתיות מתגלה רק לאחר שהסניגור נחשף לחומר הראיות בכללותו, ויש לקחת בחשבון גם חוסר עירנות מספקת של עורך הדין הנוכח בחקירה, טעויות בשיקול הדעת, הססנות, וכיוצב'.

34. אנו מבקשים לראות גם הסתייגות זו כחלק בלתי-נפרד מעמדתה של לשכת עורכי הדין, שיש קשר הדוק בינה לבין התמיכה בהצעת החוק.

ג.3. הודעה על הזכות לנוכחות סניגור, מימושה של הזכות ואפשרות לויתור או התנגדות לנוכחות הסניגור

(סעיף 9ח1(ב) ו-1(ד) לחוק הנוער + 16א(ב) ו-1(ה) לחוק הליכי חקירה והעדה)

35. חשודים קטינים או בעלי מוגבלות נפשית או שכלית עשויים להתקשות בהבנת זכות זו, חשיבותה ואת משמעות הוויתור עליה. בנוסף, במקרים רבים ספק אם יידעו כיצד לפנות לעורך דין מתאים (בפרט לעורך דין פרטי). לכן, אנו סבורים כי יש למסור ההודעה על הזכות לנוכחות סניגור גם להוריו של הקטין ולקרוב משפחה או אפטרופוס של חשוד בעל מוגבלות.

36. בשים לב לכך שמדובר בחשודים קטינים או בעלי מוגבלות שכלית או נפשית, אנו ממליצים כי ויתור על הזכות, או התנגדות לנוכחות סניגור תיעשה, ככל הניתן, רק לאחר שעורך דין הסביר לחשוד את זכויותיו ואת משמעות הוויתור, ולכל הפחות באמצעות אפטרופוס של החשוד.

37. יצוין כי בוועדת דנציגר נשקלה אפשרות גם להמליץ על חובת נוכחות של סניגור בחקירות של נחקרים מקבוצות אוכלוסיה מוחלשות. אנו סבורים שהאינטרס הציבורי הוא לשאוף לנוכחות של סניגור בחקירות כאלו, ויש להתייחס בזהירות רבה לויתור על מימושה של הזכות לליווי משפטי.

ג.4. החרגה של פעולות חקירה מחוץ לחתנת המשטרה

(על-פי הגדרת "חקירה" בסעיף ההגדרות, ודברי ההסבר להצעת החוק)

לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

38. בהצעת החוק מוצע להגדיר "חקירה" כ"תשאול חשוד או גביית הודעה ממנו בקשר לעבירה, בידי שוטר, המתנהלים בתחנת המשטרה...". בדברי ההסבר מובהר כי הכוונה היא שהוראת השעה לא תחול על פעולות חקירה כגון הובלה והצבעה הנערכות עם חשוד מחוץ לתחנת המשטרה, עימות או הפגשה בין החשוד לצד ג' (חשוד, נפגע עבירה או עד).
39. אנו סבורים כי הגבלת הזכות לנוכחות של סניגור אך ורק לתשאול או גביית הודעה המתנהלים בתחנת המשטרה היא הגבלה רחבה מדי, המחריגה סוגים שונים של פעולות חקירה שהניסיון והפסיקה מלמדים שטמון בהם סיכון מוגבר לפגיעה בזכויות חשודים ולהודאות שווא.
40. בעיה אחת שנוצרת היא בעיית ה"תשאול של החשוד בשטח" לפני שהוא מובא לתחנת החקירה. בעיה זו נדונה לאורך השנים באופן מעמיק בהתייחס לעיתוי שבו חלה החובה להזהיר את החשוד ולאפשר לו להפגש עם עורך הדין. במקרים רבים, חקירתו של החשוד בשטח מהווה הנקודה הקריטית ביותר לחקירה, כך שהגבלת הזכות למפגש עם סניגור, להתייעצות ואף לנוכחות של סניגור בתשאול לתחנת המשטרה בלבד, תסכל באותם מקרים את התכלית של ההצעה כולה. בשים לב לכך שהצעת החוק מפרטת עילות מסוימות בהן ניתן לקיים חקירה ללא נוכחות סניגור (כאשר קיים יסוד סביר לחשש שהמתנה כאמור עלולה להביא לסיכול החקירה, למניעת גילוי ראיה, לפגיעה ממשית בביטחונו של אדם וכו'), אין כל יסוד לאפשר קיום חקירה של החשוד בשטח לפני הבאתו לתחנת המשטרה שלא בנוכחות סניגור. חמור מכך, ההצעה בנוסחה הנוכחי עלולה לתמרץ העדפה של חקירות חשודים מחוץ לתחנת המשטרה.
41. אנו חוזרים ומדגישים כי שלב אזהרתו של החשוד הוא שלב קריטי שבו ישנה חשיבות רבה לנוכחות הסניגור. עמדת לשכת עורכי הדין היא שנכון לקבוע זכות לנוכחות סניגור בשלב אזהרת החשוד ביחס לכלל החשודים. לאחר שהתגבשה בדין ההבנה כי החובה להזהיר את החשוד אינה מותנית במעצרו או בהבאתו אל תחנת המשטרה אלא היא חלה גם על מועד התשאול הראשון (ככל שהתגבש חשד לביצוע עבירה) – מתבקש שגם זכות ההיוועצות והזכות לנוכחות סניגור בחקירה יחולו בעיתוי זה. המבחן הוא מהותי ולא גיאוגרפי. הוא נובע מפרוטנציאל הפגיעה בזכויות החשוד והסיכון למסירת הודאת שווא, ולא מן השאלה היכן מתבצעת החקירה.
42. בעיה שניה מתייחסת לפעולות חקירה משמעותיות כגון שחזור המתבצע בזירת העבירה. בכמה מהפרשות הידועות ביותר במשפט הפלילי בישראל, התגלו פגמים חמורים באופן עריכת השחזור בשטח – פעולת חקירה שיש לה בדרך כלל משמעות ומשקל דרמטיים (ראו לדוגמה פרשת סולימאן אל עביד, פרשת זדורוב, ונוספות).⁷ שחזור של החשוד מהווה דוגמה מובהקת, אך לא יחידה, לפעולת חקירה בעלת משמעות דרמטית, שבה הנוכחות של הסניגור היא קריטית לא פחות, ואפילו יותר, מאשר הנוכחות בחקירה בתחנת המשטרה. במהלך

⁷ תפ"ח (מחוזי נצרת) 502-07 מדינת ישראל נ' רומן זדורוב.

לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

השחזור ניצב הנחקר מול מספר חוקרים. החוקרים הם אקטיביים ומטרתם, במקרים רבים, היא להוביל את החשוד להודות או לערער את בטחונו בגרסתו. לעתים קרובות, השחזור בזירה כולל הטחה של טענות בחשוד, לרבות ראיות פורנזיות נטענות. בפעולות החקירה הללו קיים סיכון משמעותי לשימוש בשיטות חקירה מטעות, מושפעות מטעויות או הטיות, ובפגיעה בזכויות החשוד.

43. **נציין שוב, לעניין זה, כי בעמדתה של לשכת עורכי הדין שהוצגה בפני ועדת דנציגר, חלף קביעת כלל של נוכחות סניגור בחקירות של כלל החשודים (באשר הם), המלצנו לקבוע זכות לנוכחות סניגור בפעולות חקירה מסוימות ומשמעותיות, וביניהן פעולות כגון שחזור ועימות של החשוד מול תוצאות של בדיקות מדעיות-פורנזיות (לכאורה או לטענת החוקרים).**

44. להמחשת נושא זה, ראו דברי כב' השופט נעם סולברג בפסק דינו בע"פ 4784/13 ניר סומך נ' **מדינת ישראל** (16.2.2016)⁸ בו ביטל בית המשפט העליון הרשעתו של המערער בעבירת הריגה, והעביר ביקורת נוקבת על האופן המטעה שבו הוצגו ממצאי בדיקות פורנזיות (כביכול) בפני הנאשם (ניר) במהלך שחזור שני שנערך לו, במגמה לגרום לו לשנות את גרסתו ובטענה ש"גרסתו הופרכה" (טענות שלימים התברר שכל מומחי התביעה לרבות הרופא המשפטי, ראש מעבדת סימנית במז"פ וראש המעבדה הניידת, הסתייגו מהם בחוות דעת שהוגשו לבית המשפט):

"לא למותר לציין בהקשר זה כי עצם הניסיון לקעקע את גרסתו של ניר תוך הסתמכות על ממצאים פורנזיים שעניינם זווית הירי, כפי שנעשה במסגרת השחזור השני, היה לקוי מיסודו... אם פנים דברינו, אזי כאשר מטיח החוקר אור בניר במהלך השחזור כי אפשר 'לראות באופן ברור שזוויות הירי אינם תואמות את מה שאתה מספר ומתאר ולכן אני מבקש לקבל את ההתייחסות שלך לנקודה הזאת' (ת/7, עמוד 24) ומציב לפניו כביכול ממצאים פורנזיים 'קשים ומדאיגים מבחינתו' (פסקה 3.3.ז), אין זה כי אם 'תחושת בטן' עטופה באצטלה מדעית"⁹.

45. מקרה זה הוא דוגמה אחת מני רבות הממחישה את החשיבות של נוכחות סניגור גם ודווקא בפעולות חקירה משמעותיות ורגישות כגון שחזור המבוצע בזירת העבירה. לכן, **אנו סבורים שההגדרה הצרה של "חקירה" בהקשר של הצעת החוק לתשאל בתחנת המשטרה בלבד היא טעות חמורה, בראי התכליות המוצהרות של הצעת החוק.**

5.ג. מניעת נוכחות של עורך דין בחקירה של יותר מחשוד אחד באותה פרשה

(סעיף 9ח1(ה) לחוק הנוער + 16א(ו) לחוק הליכי חקירה והעדה)

⁸ גילוי נאות: הח"מ, עו"ד שוחט, היה אחד מסניגוריו של הנאשם בתיק זה, ניר סומך.
⁹ פסקה 140 לפסק הדין.

לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

46. עמדת העקבית של לשכת עורכי הדין היא שאין מקום לעיגון הוראת חוק המותרת שיקול דעת בלעדי וחד-צדדי של היחידה החוקרת בנושא זה. ההוראה פוגעת במידה העולה על הנדרש בזכותו של חשוד לבחור עורך דין על פי רצונו והיא מנוסחת באופן גורף.
47. ועדת דנציגר לא דנה בהוראה כזו ולא המליצה עליה. הסוגייה של ייצוג חשודים שונים באותה פרשה על ידי אותו עורך דין או על ידי כמה עורכי דין מאותו משרד היא בראש וראשונה סוגיה אתית, שהסדרתה והפיקוח עליה מצויים בסמכותה של לשכת עורכי הדין.¹⁰
48. אנו רואים בעייתיות רבה במתן סמכות לקצין הממונה על חקירות בתחנה למנוע מפגש בין חשוד לבין עורך דין על-פי בחירתו, וקיים חשש מובנה לשימוש-יתר בסמכות מן הסוג האמור (אנו חוששים שהשימוש בזכות יהפוך לברירת מחדל, ושהסמכות תפעל במידה העולה על הנדרש).
49. לשיטתנו, היחידה החוקרת יכולה וצריכה להפנות את תשומת לבו של עורך הדין לבעיית ניגוד עניינים ולהסבירה. על הסניגור להתייחס בכובד ראש לכל התראה כזו, לוודא שהוא מקיים את חובותיו בהתאם לכללי האתיקה. במצב של ספק או מחלוקת ניתן לפנות לוועדת האתיקה או לבית המשפט שיוכלו לבחון את הנסיבות לגופן ואם יש בהן כדי להצדיק הגבלה של הייצוג המשפטי על-ידי עורך הדין.
50. ואולם, מתן סמכות בלתי-מפוקחת לקצין למנוע הייצוג הוא שינוי מהפכני ומשמעותי בחוק, הנותן כח רב מדי בידי המשטרה. הסוגיה של הגבלת ייצוג של מספר חשודים באותה פרשה אינה חדשה והיא איננה ייחודית להצעת החוק הנוכחית. הסוגיה מעוררות היבטים חוקתיים בכללם חופש העיסוק ובמיוחד זכות הייצוג הכוללת הזכות לייצוג של חשוד על-ידי עורך דין לפי בחירתו. ההסדרה המוצעת מעניקה ליחידה החוקרת סמכות לקבוע קביעה בלתי-הפיכה (בדרך כלל) בנוגע לזהות עורך הדין המייצג. מדובר בפתח מסוכן ביותר.
51. הקושי מוכפל ככל שמדובר בהגבלה על ייצוג של מספר עורכי דין מאותו משרד. ההסדרה המוצעת מטילה דופי ביושר ובאתיקה של עורכי הדין, במובן קיום החובה לשמור על סודיות ולא לשתף במידע העולה מהיינוץ לחשוד מסוים או ייצוגו. אנו מתנגדים בתוקף לקביעת כלל גורף של איסור ייצוג מספר חשודים באותה פרשה על-ידי עורכי דין שונים מאותו משרד. גם נושא מחייב דיון רחב ולא במסגרת תזכיר החוק הנוכחי.

ג. הוצאת עורך הדין מהחקירה:

(סעיף 9ח1(ט)-(י) לחוק הנוער + 16א(י)-(יא) לחוק הליכי חקירה והעדה)

52. ההצעה היא לאפשר לממונה על החקירה בתחנה להורות על הוצאתו של עורך הדין מהחקירה בהחלטה מנומקת בכתב אם מצא כי עורך הדין "התערב בחקירה באופן שפוגע באפשרות לחקור את הקטין או בטובת החקירה". זוהי עילה מאד רחבה, הפותחת פתח למחלוקות ועימותים והמותירה שיקול דעת מאד רחב לממונה על החקירה (מהי "טובת החקירה"? –

¹⁰ סעיף 14 לכללי לשכת עורכי הדין (אתיקה מקצועית), תשמ"ו-1986. ר' גם ע"פ 2130/95 בשייר נ' מדינת ישראל, פד"י נא(3) 456 (1997), עמוד 463 לפסק הדין.

לשכת עורכי הדין בישראל
ISRAEL BAR ASSOCIATION
نقابة المحامين في إسرائيل

יש מי שסבורים שכל נוכחות של עורך דין אינה מתיישבת עם "טובת החקירה"...). הניסוח הרחב של העילה עלול להוביל להגבלה בלתי-מידתית על זכות הייצוג של הנחקר על-ידי עורך דין על פי בחירתו. החלטה על הוצאת עורך דין מהחקירה (באופן שעשוי להוביל, באופן מעשי, להחלפתו בעורך דין אחר) היא החלטה בעלת משמעות דרמטית ויש להבטיח כי השימוש בסמכות זו ייעשה במשורה ובמקרים חריגים ביותר בלבד.

53. לדעתנו, יש לצמצם את הגדרת העילה להוצאת עורך דין מהחקירה באופן משמעותי. על העילה להתייחס למצבים חריגים של הפרעה למהלך התקין של החקירה באופן שאיננו ענייני. בנוסף יש לחייב קבלת אישור של גורם בכיר במשטרה או בפרקליטות להחלטה חריגה כזו, מנימוקים מיוחדים שיירשמו, ולאחר שמיעת טענותיו של עורך הדין.

סיכום

54. אנו מודים לכם על שקילת ההערות וההצעות המובאות בנייר עמדה זה.

55. נציגי ועדת חקיקה (פלילי) של לשכת עורכי הדין ישמחו לעמוד לרשות הוועדה במהלך הדיונים בנושא חשוב זה, ובקשר לשאלות והבהרות, ככל הנדרש.

בכבוד רב ובברכה,

ד"ר משה שוחט, עו"ד
יו"ר (משותף) הפגרום הפלילי
יו"ר (משותף) ועדת חקיקה (פלילי)
לשכת עורכי הדין בישראל

העתקים :

עו"ד עמית בכר, ראש לשכת עורכי הדין.
עו"ד אושרת תגר, מנכ"לית לשכת עורכי הדין.
עו"ד דניאל איזנברג צדיקים, מנהלת הוועדות המקצועיות, לשכת עורכי הדין.